

Stárnutí a prostor

1. Domov

Karel Čapek: KLIKA

„Cítit se někde doma“ je cit náramně složitý a nelze ani vypočítat, co v něm všechno vězí: morální důvěra a tělesné pohodlí, poetické zkušenosti i praktické motivy, zvyk i nějaký pohanský mysticismus; ale ve zkratce bych řekl, že **„cítit se někde doma“ znamená naléztí potmě kliku na první hmátnutí.** Nemyslím tu jen na různé fyzické a prostorové výhody, že si na příklad při tom nerozbijete koleno o židli, neporazíte sloupkové hodiny a nenaběhnete čelem na roh skříně; myslím na slepou a mystickou důvěru, že klika je tam, kde je, že je dokonce tam, kde má být; že je na svém místě a ve zvláště příznivém směru; že není ani příliš vysoko, ani příliš nízko; že je právě tam, kam vztáhnete dlaň; že na vás zrovna čeká a horlivě vám podává ruku; že vás bezpečně vede a nenechá vás tápat v propasti nejistot; že se neoctnete náhle v kosmické prázdnotě, kde na vás číhá nekonečno a nepoznatelno a jiná strašidla temnot. Je to zkrátka dobrá a spolehlivá klika, klika oddaná a neselhávající, jedinečná klika domácí.

Domov

“K tomu, co moderní filozofové nazývají „**přirozeným světem**“, patří i kategorie domova (Patočka ji analyzoval už před válkou). Pro každého člověka je domov **jednou ze základních existenciálních zkušeností**. To, co vnímá člověk jako svůj domov (ve filozofickém slova smyslu), lze přirovnat **k souboru soustředných kruhů, v jejichž centru se ocitá naše „já“**. Mým domovem je místnost, v níž nějaký čas žiji, na kterou jsem si zvykl a kterou jsem tak říkajíc **potáhl svým neviditelným povlakem** (vzpomínám si například, že i vězeňská cela mi byla svého druhu domovem a vždycky jsem zakoušel jako velkou újmu, když jsem se musel náhle přestěhovat do jiné: byla sice naprosto stejná jako ta předchozí, ba mohla být i lepší, nicméně já ji zakoušel jako něco cizího a nepřátelského, cítil jsem se v ní zprvu vykořeněn a obklopen cizotou a **vyžádalo si určitý čas**, než jsem se v ní zabydlil, zdomácněl, zvykl si na ni a zbavil se svého stesku po cele předchozí).“

(Havel 1999: 8)

Domov

- Korporealita
- Temporalita
- Prostorovost
- ... jako extenze „Já“
- ... jako sdílená zkušenost

Diskurzy domova

Mytický – vzpomínání, nostalgie, místo návratu

Utopický - domov jako cíl, směřování, snění

Dystopický – domov jako místo ohrožení a nebezpečí, domov jako pevnost

Domicida – násilné zničení a ztráta domova, trauma v důsledku nuceného vymístění

Ontologické bezpečí

Důvěřivé „bytí ve světě“, důvěra (confidence), „kterou má většina lidských bytostí v trvalost své vlastní identity a ve stálost sociálního a materiálního prostředí svého jednání. Pocit spolehlivosti osob a věcí (...) je základem pocitů ontologického bezpečí.“

(Giddens 2003: 85)

- (i) **domov** je místem stálosti sociálního a materiálního prostředí
- (ii) je prostorovým kontextem, v němž se odehrávají každodenní rutiny spojené s lidskou existencí,
- (iii) je místem, ve kterém lidé nejsilněji pociťují možnost kontroly nad svými životy, cítí se mimo dosah společenského dohledu, který je součástí dnešního světa a
- (iv) domov je konečně také pevnou základnou, kolem níž jsou konstruovány osobní identity.

(Dupuis – Thorns 1998: 29)

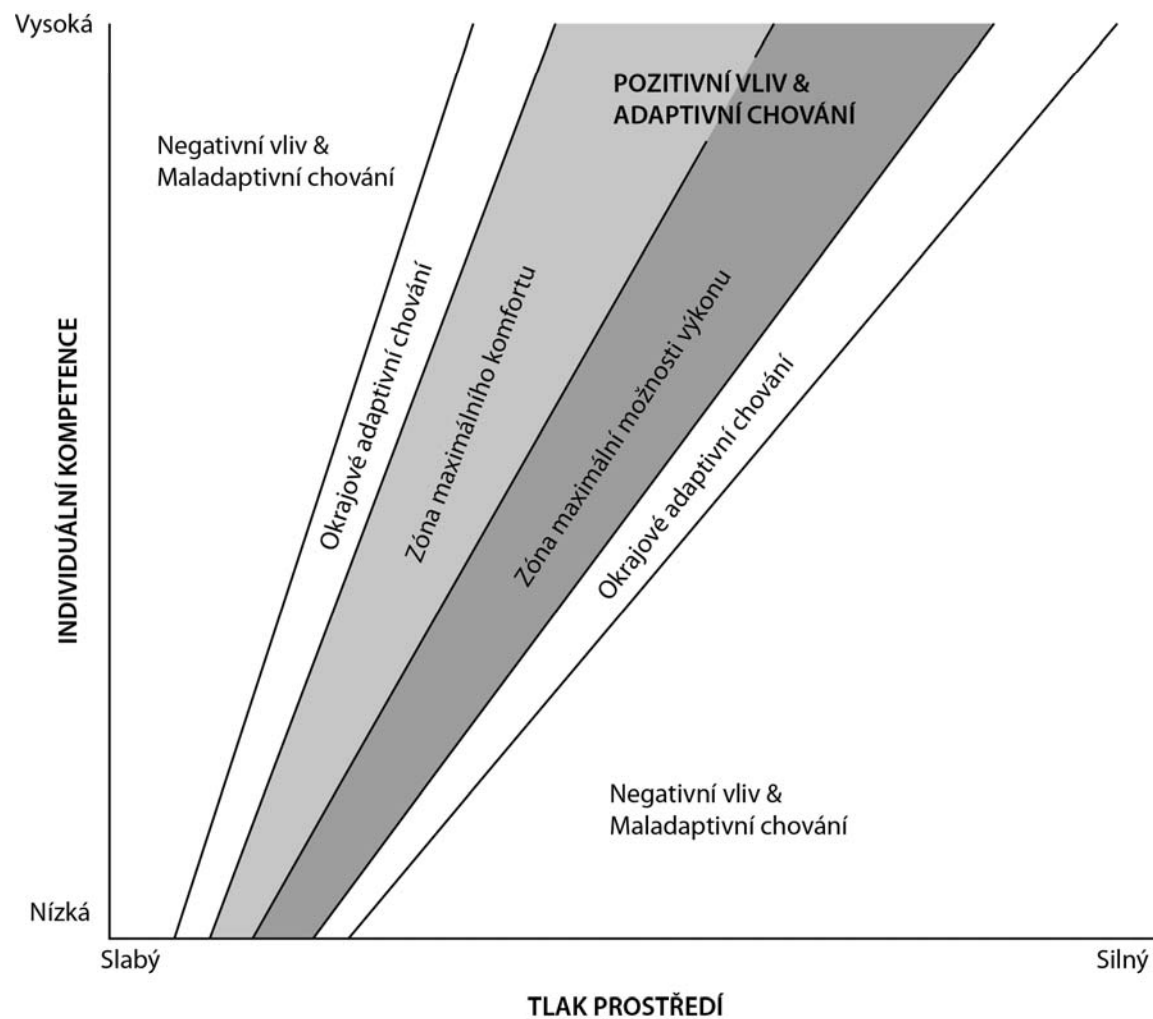
Bydlení

- Jako pobývání (living as dwelling)
- Jako ubytování (living as accomodation)
(Gregson 2007)
- Domov jako prostor pro sebe
(de Singly 2009)
- Domov jako proces, plynutí (deleuzovská inspirace)

Stárnutí a prostor

- Snižující se mobilita
- Zvyšující se disabilita
- Potřeba soukromí
- Uchování autonomie
- Kontinuita identity
- Riziko institucionální izolace
- Riziko osamocení

Obecný ekologický model stárnutí vnitřní kompetence a vnějšího tlaku na jedince (competence-press model) dle Lawtona

Navazující hypotézy:

- **Environmental docility hypothesis** / hypotéza environmentální poddajnosti
- **Environmental proactivity hypothesis** / hypotéza environmentální proaktivity

Ageing in Place / Stárnutí v místě

- 1) Physical insiderness
- 2) Social insiderness
- 3) Autobiographical insiderness

„Dobré“ stárnutí v místě

- kvalita obytného a širšího prostředí
- finanční dostupnost
- fyzická dostupnost
- bezpečí

Předvídatelnost prostředí

- *„No nedá se říct [že jsem tady] spokojenej, ale já bych ... víte, starej strom přesazovat není dobré,“*
 - *„mám tady madla, jinak se můžu opřít o tu pračku, rozumíte, tady toto je taky madlo, ten věšák, čili to se můžu zachytnout kdekoliv, kdybych se zakymácel.“*
- ⇒ Pocit bezpečí vyplývá z předvídatelnosti a spolehlivosti fyzického prostředí (může se o něj doslova „opřít“).

Z výzkumu ...

63% žije v městě současného bydliště od narození

24% žije od narození ve stejném bytě

76% se přistěhovalo, z toho žijí v domácnosti průměrně 31,5 roku

62%, resp. 92% uvedlo, že si přeje strávit zbytek života ve svém současném domě/bytě

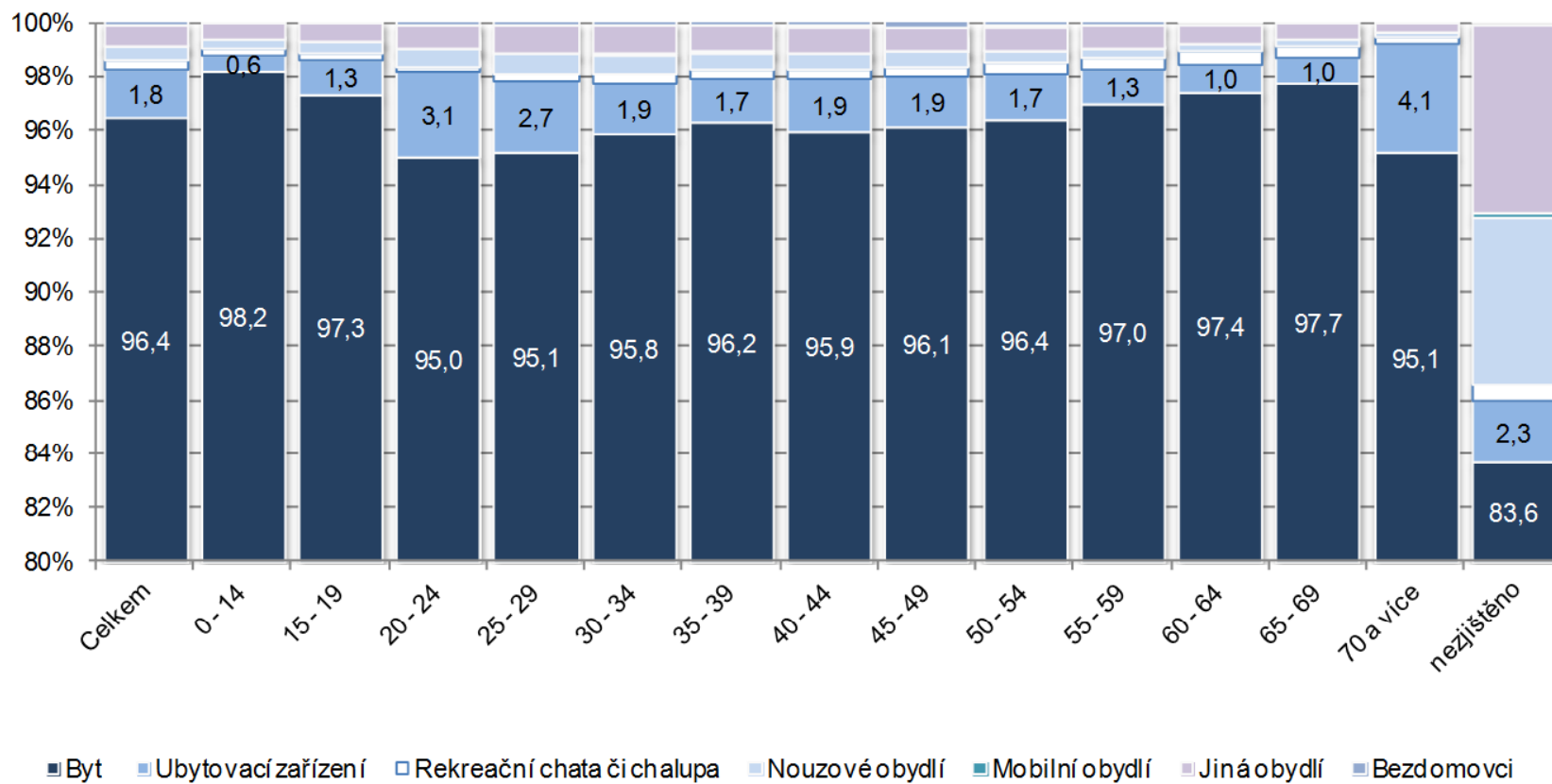
„Já si myslím, že to všechno záleží, že je odvislé od zdravotního stavu, že pokud budu schopna se o sebe postarat, protože každý úterý mně chodí paní uklidit, tak to je bezvadný. Jednou za měsíc mám paní pedikérku, což je taky bezvadný, no a nakupovat chodijou [vyjmenovává všechna vnoučata].“

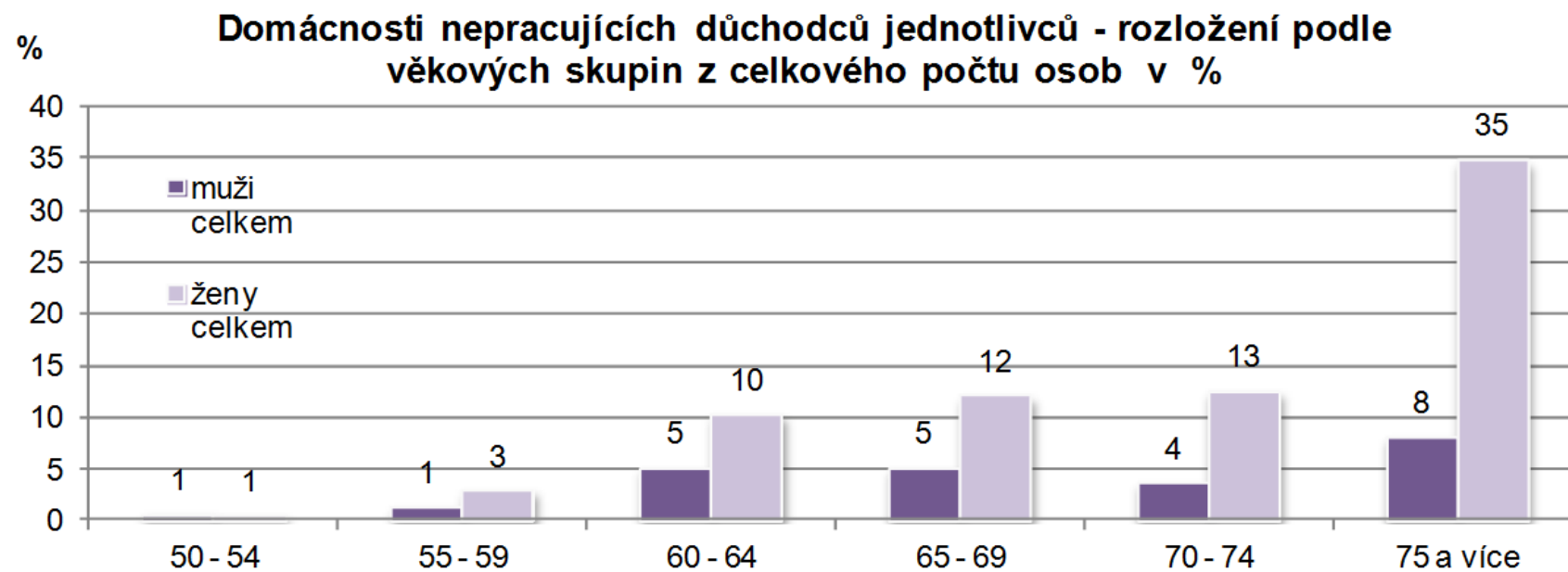
Důvody posledního stěhování

Potřeboval/a jsem větší nebo menší byt	19
Chtěl/a jsem levnější bydlení	15
Přenechal(a) jsem své bydlení dětem/vnukům	13
Už jsem nemohl(a) utáhnout nájem“	11
Ze zdravotních důvodů	8
Špatný nebo nevyhovující stav původního bytu/domu	6
Stěhoval(a) jsem se za partnerem/partnerkou	5
Chtěl/a jsem bydlet zrovna tady	5
Nátlak majitele/majitelky původního bytu/domu	3
Stěhování z nájmu do „vlastního“	3
Jen jsem chtěl(a) změnu	3
Něco jiného (především rodinné důvody)	3
Problematické okolí původního bydliště	2
Chtěl(a) jsem být blíže dětem	2
Kvůli bariérám v původním bytě/domě či okolí	1

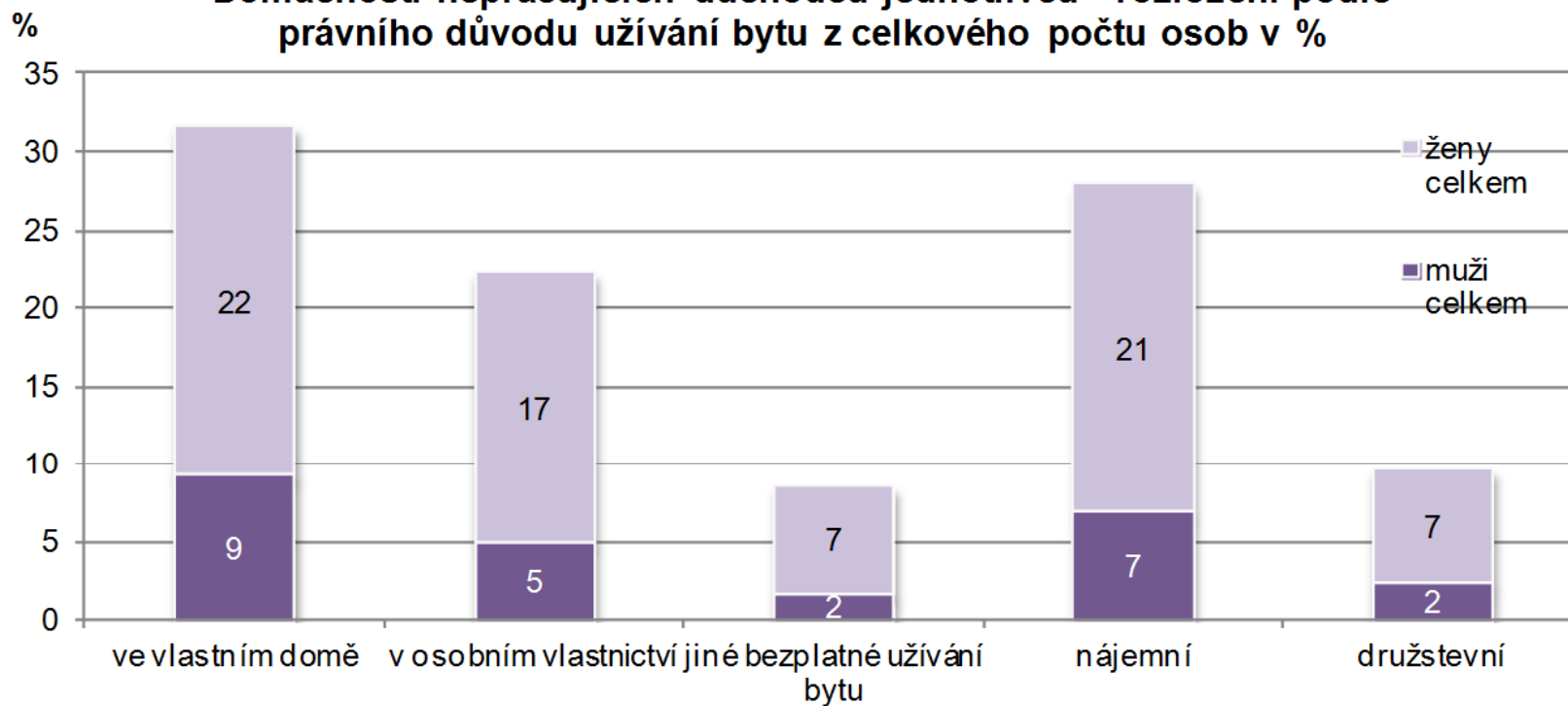
„Jo, protože já kdybych neměla tak hodnou rodinu, tak bych tady v tomto bytě bydlet nemohla, protože celý můj důchod a nemám nějak jako malej důchod [by šel celý na bydlení...]. No já jsem, my jsme tady původně platili pár stovek, pak to skočilo na pět tisíc a teď je to bez pětistovky deset, protože tady jsou velké plochy [...] Protože já tady bydlím skoro padesát let, že a já já su tady zvyklá, protože tam to s to jsou čtyři okna, hodně světla, no a že mám tak strašně hodnou dceru a ještě hodnějšího zete, že to holt jako nějak jde, no.“

Způsoby bydlení obyvatel podle věku v %

Domácnosti nepracujících důchodců jednotlivců - rozložení podle právního důvodu užívání bytu z celkového počtu osob v %

Z výzkumu

Restituce / privatizace / deregulace

Vlastnictví / Nájem

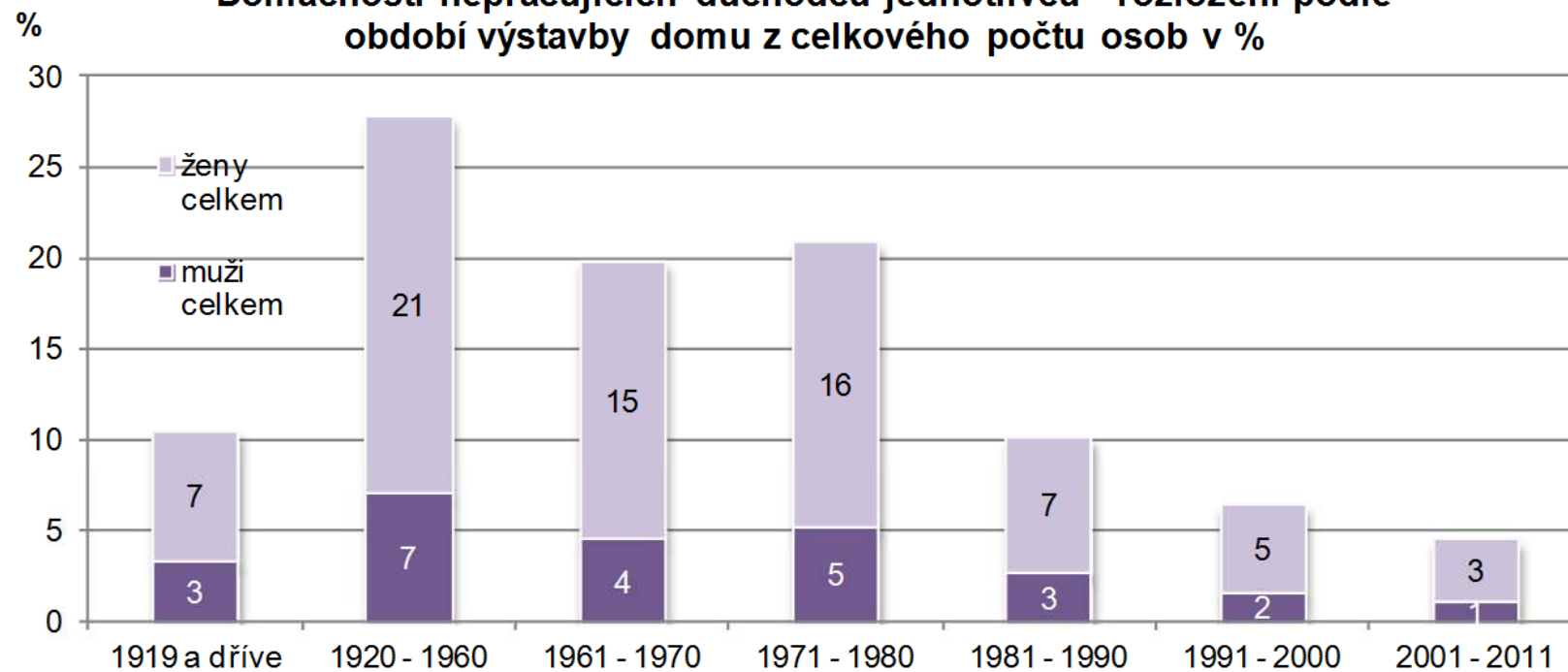
„Poslouchejte, já už bych se nikam nestěhoval, proto jsem to koupil, abych nemusel jít do domova důchodců, protože to je zlatá klec.“

„já to tu vlastním, mě odsud nikdo nedostane“

„Padesát let, co ten dům stojí, já su tady od začátku, tak do toho nevrátili ani korunu. Co si lidi sami nespravili, to spravený nebylo.“

- *„Já mám pěkněj byt, já jsem ho nechala zregenerovat, všechny nátěry nový, parkety odrbaný nalakovaný, všechno. Nová domovka mně na to nedala. [...] Já jsem si říkala dobře, tak jsem prostě do toho ty peníze dala, protože mám ráda pěkný prostředí, řekla jsem si abych to v klidu a v pěkným dožila. No, tu máš, čerte kropáč, co se bude dít dál, já nevím, tak hledám výměnu. Jednopokojovej byt, abych nemusela moc do schodů, tak do prvního poschodí, ale aby to mělo balkon, protože až přestanu chodit a jestli mně to takhle progresivně půjde dál, tak nevím, co se bude dít, abych aspoň na ten balkón na ten vzduch mohla no.“*

Domácnosti nepracujících důchodců jednotlivců - rozložení podle období výstavby domu z celkového počtu osob v %

Vybrané problémy v oblasti bydlení seniorů

Nadspotřeba bydlení (housing overconsumption)

„jakmile jeden z těch dvou partnerů odejde, tak už to není ono ... už se žije hůř, protože když to tak vezmete, když jsou dva nebo jeden, musí se topit ... byly dva příjmy, takhle je jeden... a nic vám nebylo. Já mám z toho druhýho pokoje tak skoro skladiště, víte?“

Environmentální centralizace

„v zimě v tý kuchyňce, tam prostě mi mrznou ruce. Musím se prostě jít ohřát a teprve takhle já vařím. Já si naštěstí navařím na tři dni, protože mně nevadí jíst tři dni jedno a to samý“.

- *„Jo, protože já kdybych neměla tak hodnou rodinu, tak bych tady v tomto bytě bydlet nemohla, protože celý můj důchod a nemám nějak jako malej důchod [by šel celý na bydlení...]. No já jsem, my jsme tady původně platili pár stovek, pak to skočilo na pět tisíc a teď je to bez pětistovky deset, protože tady jsou velké plochy [...] Protože já tady bydlím skoro padesát let, že a já já su tady zvyklá, protože tam to s to jsou čtyři okna, hodně světla, no a že mám tak strašně hodnou dceru a ještě hodnějšího zete, že to holt jako nějak jde, no.“*

Zkušenost ovdovění

‘Heart displacement’ – přesunutí centra domácnosti

‘The showcase of the self’ – výkladní skříň

‘Refuge as an inviolable space’ – nedotknutelné
místo

‘Introjections of external spaces’ – péče o vnější,
non-humans

(Cristoforetti et. al 2011)

Diskuse

- Budoucnost stárnoucí populace v oblasti bydlení?
- Ohrožení chudobou a sociálním vyloučením?
- Nové formy bydlení seniorů?
- Nové technologie?